

BOLALAR TARBIYASIDA MUSIQIY TA‘LIM-TARBIYANING AHAMIYATI

Axmedov Baxodirxon Sayfiddinovich,
Namangan davlat pedagogika instituti dotsenti
e-mail: bahodirxonaxmedov184@gmail.com

Tel: +99891-349-70-30

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23244751>

Annotatsiya: Musiqa mashg‘ulotlarida bola hayotni, tevarak-atrofni musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradi. Bog‘chada musiqiy tarbiya ishlari badiiy adabiyot va tasviriy san‘at bilan uzviy ravishda bog‘langan holda amalga oshiriladi. Turli metodlardan foydalanib o‘tkaziladigan har bir musiqa mashg‘uloti kichkintoylarda badiiy-estetik zavq uyg‘otadi, ularning his-tuyg‘ularini shakllantiradi, ijodiy fikrlash qobiliyati va nutqini o‘stiradi. Bundan tashqari musiqiy o‘yinlar va raqslar bolalarda ritm tuyg‘usi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini shakllantirib, qomatning to‘g‘ri o‘sishiga yordam beradi. Bu bolaning aqliy va jismoniy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: badiiy-estetik zavq, tovushlarining baland-pastligi, musiqiy o‘quv va qobiliyat, tembr o‘quvi, ritm tuyg‘usi, qo‘shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish, musiqa savodi, bolalar musiqa cholg‘u asboblari jo‘r bo‘lish.

Аннотация: На уроках музыки ребенок воспринимает жизнь и окружающую среду через музыкальные образы. В детском саду музыкальное образование осуществляется неразрывно в сочетании с литературой и изобразительным искусством. Каждый урок музыки, проводимый с использованием различных методик, пробуждает в детях художественное и эстетическое удовольствие, формирует их эмоции, развивает творческое мышление и речь. Кроме того, музыкальные игры и танцы помогают детям развивать чувство ритма, ловкость и подвижность, а также способствуют правильному развитию фигуры. Это имеет большое значение для умственного и физического развития ребенка

Ключевые слова: художественное и эстетическое удовольствие, высота звука, музыкальное образование и способности, обучение тембру, чувство ритма, пение, слушание музыки, исполнение музыкальных и ритмических произведений, музыкальная грамотность, аккомпанемент детям на музыкальных инструментах.

Abstract: In music lessons, the child perceives life and the environment through musical images. In kindergarten, musical education is carried out inextricably linked with literature and fine arts. Each musical lesson, conducted using various methods, awakens artistic and aesthetic pleasure in children, forms their emotions, develops creative thinking and speech. In addition, musical games and dances help children develop a sense of rhythm, agility and mobility skills, and contribute to the correct growth of the figure. This is of great importance in the mental and physical development of the child.

Keywords: artistic and aesthetic pleasure, pitch, musical education and ability, timbre education, sense of rhythm, singing, listening to music, performing musical and rhythmic movements, musical literacy, children's accompaniment on musical instruments.

Bolalar bog‘chalarida musiqa mashg‘ulotlarini o‘tkazishdan ko‘zda tutilgan asosiy maqsad, kichkintoylar qalbida nafosatga mehr uyg‘otish, ularni barkamol inson qilib tarbiyalab,

voyaga yetkazishdir. Mashg‘ulotlar jarayomda bolalarda milliy musiqa ohanglari yordamida zaruriy bilim va ko‘nikmalar tarkib toptiriladi. Bu mashg‘ulotlardagi har bir faoliyat turi bolalarning musiqiy didini rivojlantiradi. Musiqiy mashg‘ulotlar oldiga qo‘yilgan har qanday maqsad va vazifalarni amalga oshirish, musiqa rahbarining pedagogik tayyorgarligiga bog‘liq.

Kirish: Musiqa ta‘limini shartli ravishda ikki bosqichga bo‘lish mumkin.

Birinchisi, tayyorlov bosqichi. Bundan ko‘zlanadigan asosiy maqsad – bolalarning musiqa o‘quvini o‘stirishdir. Shu vaqt mobaynida bolalar musiqa tovushlarining baland-pastligi va cho‘zimi kabi o‘ziga xos xususiyatlarni ajrata bilishga o‘rganishlari va nota yozuvini o‘rganishga tayyorlanishlari kerak. Ikkinchi bosqichda nota savodi, ya‘ni bevosita musiqa tovushlarining grafik usulda ifodalanishi – nota yozuvini o‘rganishga kirishiladi.

Maktabgacha ta‘lim muassasalarida musiqa ta‘limi va tarbiyasining asosiy maqsadi bog‘cha yoshidan boshlab bolalarning dunyoqarashini shakllantirish hamda musiqiy didini o‘stirib, bolalarga musiqani o‘rgatish jarayonida unda hayot o‘z aksini topishini anglatishdir. Shuni qayd etish lozimki, musiqa mashg‘ulotlari oldiga qo‘yilgan pedagogik maqsad va vazifalarni amalga oshirish uchun, avvalo, bolalarning musiqiy o‘quvi va qobiliyatlarini muntazam ravishda o‘stirib borish lozim. Kichkintoylarning musiqiy o‘quv va qobiliyatlari quyidagi faohyatlardan iborat:

- musiqiy o‘quvi (musiqiy tovushlar baland-pastligini his etish qobiliyati);
- tembr o‘quvi (musiqiy tovushlarni bir-biridan farq qilish);
- ritm tuyg‘usi (musiqaga mos harakat bajarish, qadam tashlab, chapak chalib musiqani xotirada saqlab, his etish va ifodalash).

Bolalarning musiqiy qobiliyatlari musiqiy mashg‘ulotlarning barcha elementlarini amalga oshirish jarayonida muntazam ravishda rivojlanib boradi.

Bolalar bog‘chalarida olib boriladigan musiqa ta‘lim-tarbiyasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- ❖ kichkintoylarni musiqaga bo‘lgan qiziqishlarini o‘stirish;
- ❖ musiqiy asarlar bilan tanishtirish jarayonida bolalarda emotsional his-tuyg‘ularni hosil qilish yo‘li bilan ularning musiqa haqidagi tasavurlarini boyitish;
- ❖ bolalarni musiqa tinglash, qo‘shiq kuylash, musiqa ostida ritmik harakatlarni bajarish, bolalar cholg‘u asboblari bilan jo‘r bo‘lish faoliyatlari yordamida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirib borish;
- ❖ bolalar ovozi asrab tarbiyalash, qo‘shiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga o‘rgatish va odatlantirish;
- ❖ musiqiy asarlardan zavq olishni, shu asosda musiqiy did va badiiy fikr yuritishni rivojlantirish;
- ❖ musiqa mashg‘ulotlari jarayonida musiqiy asardagi badiiy obrazlarni o‘yin va raqs shaklida ifoda etishga o‘rgatish;
- ❖ musiqa mashg‘ulotlarida bolalarni milliy qadriyatlarimiz bilan tanishtirish, milliy cholg‘u sozlarimiz jo‘rligida milliy musiqiy-ritmik harakatlarni bajarishga o‘rgatish;
- ❖ musiqa mashg‘ulotlari mazmunini bog‘cha hayoti bilan bog‘lash, bog‘chada o‘tkaziladigan tadbirlarda o‘rganilgan kuy va qo‘shiqlar bilan ishtirok etish. Turli ertaliklar, konsertlar tashkil etish.

Musika mashg‘ulotlarida bola hayotni, tevarak-atrofni musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradi. Bog‘chada musiqiy tarbiya ishlari badiiy adabiyot va tasviriy san‘at bilan uzviy ravishda bog‘langan holda amalga oshiriladi. Turli metodlardan foydalanib o‘tkaziladigan har bir musika mashg‘uloti kichkintoylarda badiiy-estetik zavq uyg‘otadi, ularning his-tuyg‘ularini shakllantiradi, ijodiy fikrlash qobiliyati va nutqini o‘stiradi. Bundan tashqari musiqiy o‘yinlar va raqslar bolalarda ritm tuyg‘usi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini shakllantirib, qomatning to‘g‘ri o‘shishiga yordam beradi. Bu bolaning aqliy va jismoniy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha ta‘lim muassasalarida olib boriladigan barcha musiqiy ta‘limiy, tarbiyaviy ishlar yosh avlodda olijanob fazilatlarni bog‘cha yoshidan shakllantirishda nafosat tarbiyasining tarkibiy qismi bo‘lib hisoblanadi.

Asosiy qism: Musiqiy mashg‘ulotlar bog‘chada o‘tiladigan boshqa mashg‘ulotlardan ancha farq qiladi va o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Bu xususiyatlar quyidagilardan iborat:

- ✓ musika mashg‘ulotlari musika savodi va ijrochilikka doir bir necha faoliyat turlaridan(qo‘shiq kuylash, musika tinglash, musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish, musika savodi, bolalar musika cholg‘u asboblari jo‘r bo‘lish) tashkil topadi;
- ✓ bu mashg‘ulotlar boshqa mashg‘ulotlardan o‘zining ifoda vositalari, ya‘ni «till» bilan farq qiladi. Tasviriy san‘at ranglar bilan, adabiyot so‘z bilan, musika esa tovushlar orqali vujudga keladigan ohanglar vositasida insonga ta‘sir etadi;
- ✓ musika mashg‘ulotlari bolalarning ruhiyatiga, emotsiyasiga faol ta‘sir ko‘rsatib, ularni quvontiradi, ijodiy kechinmalar hosil qilib, ma‘naviy ozuqa beradi;
- ✓ musika mashg‘ulotlari jismoniy tarbiya, rasm, odobnoma, atrofimizdagi olam kabi mashg‘ulotlar bilan chambarchas bog‘liqdir.

Musiqiy mashg‘ulotlarni olib borishda musika rahbari kichkintoylarning yoshi va qiziqishlarini e‘tiborga olishi lozim. Mashg‘ulotning tuzilishi o‘quv materiallarining mazmunidan kelib chiqishi kerak. Bunda asarlarning ta‘limiy, tarbiyaviy ahamiyati, badiiy saviyasi, bolalar yoshiga mosligining hisobga olinishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Musika mashg‘ulotlarining tuzilishi quyidagi faoliyat turlaridan iborat:

1. Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish.
2. Musika tinglash.
3. Musika savodi.
4. Qo‘shiq kuylash.
5. Bolalar musika cholg‘u asboblari jo‘r bo‘lish.

Endi har bir faoliyat turiga qisqacha to‘xtalib o‘tamiz:

➤ **Musiqiy-ritmik harakatlar.** Milliy ruhni o‘zida aks ettirgan xalq qo‘shiqlari, laparlari bolalarning olamni badiiy his etislariga, zavqlanishlariga yordam beradi. Musiqiy obrazlarga muvofiq turli xarakterdagi harakat va raqslarni, turli obrazlarni tasvirlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ritmik harakatlar musiqiy qobiliyatni shakllantirish va rivojlantirishda juda muhimdir. Musiqiy-ritmik harakatlar bolalar runiyatiga musiqiy asarning mazimmi va kayfiyatini singdiradi, bu bolalarning jismonan sog‘lom bo‘lishlariga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi;

➤ **Musika tinglash** — har bir bolaning musika tinglash madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bola, avvalo, musiqani idrok etib, so‘ngra unga mos harakatlarni bajaradi;

➤ **Musiqqa savodi.** Musiqqa mashg‘ulotlarida bolalar qo‘shiq kuylash, musiqqa tinglash bilan birga qo‘shiqlar, musiqiy asarlarning tuzilishi, tempi, xarakteri, ladi, kuyi, ritmi, tovush balandligini ham ongli ravishda anglashlari lozim. Bu ularning aqliy salohiyati, musiqiy o‘quvi, xotirasi, nutqi, ongi va bilimini oshiradi;

➤ **Qo‘shiq kuylash.** Qo‘shiq kuylash jarayonida bolalarning nutqi, musiqiy o‘quvi, musiqiy qobiliyati, xotirasi rivojlanadi. Jamoa bo‘lib qo‘shiq kuylash bolalarni do‘stlikka chorlaydi, ularning o‘zaro hurmat, tabiatga va Ona-Vatanga muhabbat kabi tuyg‘ularini tarbiyalaydi;

➤ **Bolalar musiqiy cholg‘u asboblari jo‘r bo‘lish.** Musiqqa mashg‘ulotlarida eng qiziqarli, barcha bolalar sevib qatnashadigan faoliyat turidir. Bolalar musiqqa cholg‘u asboblari orqali jonli ijro har qanday bolani o‘ziga jalb etadi. Ularning musiqaga bo‘lgan qiziqishlarini yanada oshiradi, ritm tuyg‘usi, musiqiy o‘quvi, xotirasini mustahkamlaydi. Kichkintoylarda ajablanish, zavqlanish, hayratlanish, quvonish kabi ruhiy holatlarni vujudga keltiradi.

Musiqqa mashg‘ulotlari guruhlarida quyidagi vaqt oralig‘ida olib boriladi.

- ✓ kichik guruhda - 15—20;
- ✓ o‘rta guruhda — 20—25;
- ✓ katta guruhda — 25—30;
- ✓ tayyorlov guruhida — 30 -35 daqiqa davomida olib boriladi.

Bu mashg‘ulotlar o‘quv mazmunidan kelib chiqib, dastur asosida tuzilishi lozim. Bunda musiqiy asarlarning badiiy mazmuni, bolalar yoshiga mosligi, ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanilganligi hisobga olinadi.

Musiqqa o‘z tabiatiga ko‘ra insonlar hayotini, ularning turli voqealarga nisbatan munosabati va ichki kechinmalarini xilma-xil tovush bo‘yoqlari orqali badiiy obrazlar vositasida tasvirlaydi. Musiqqa bolalar hissiyotiga kuchli ta‘sir eta olish bilan birga ularni nafosat olamiga olib kiradi.

Buning uchun musiqqa rahbari, avvalo, bolalami sevishi, bolalar fiziologiyasi, adabiyot, ona till fanlari hamda o‘z kasbiga oid musiqqa o‘qitish metodikasi, fortepiano, vokal darsligi, musiqqa nazariyasi, solfedjio, ritmika, dirijyorlik kabi fanlarni puxta bilishi lozim.

Musiqqa rahbarining bog‘cha hayotidagi o‘rni beqiyosdir. U o‘z kasbiga mehr qo‘ygan, yuksak madaniyatli, keng dunyoqarashga ega inson bo‘lmog‘i lozim.

Bolaning uch yoshidan yetti yoshgacha bo‘lgan davrini maktabgacha davri deb hisoblaymiz. Tajribalardan ma‘lumki, bolalarda ushbu davrda paydo bo‘ladigan taassurotlar izi umrbod saqlanib qoladi. Bu bolaning aqliy va jismoniy jihatdan tez o‘shish va dunyoni bilish, atrof-muhitga o‘z munosabatini bildirish istagi kuchayib boradigan davrdir. Shu sababli tarbiyachi va ota-onalar bolalami har tomonlama yetuk bo‘lib o‘shishlariga jiddiy e‘tibor berishlari kerak.

Musiqqa rahbari tomomdan yaxshi tashkil etilgan musiqiy tarbiya bolalami barkamol inson bo‘lib yetishishlariga ijobiy ta‘sir etadi. Bu ishda bolalar bog‘chasi pedagogik jamoasining ishtiroki va faolligi juda muhimdir. Musiqqa mashg‘ulotlarini gigiyenik talablarga javob beradigan darajada olib borish musiqqa rahbarining asosiy vazifalaridan hisoblanadi.

Bayram ertaliklari bolalami badiiy tarbiyalash shakllaridan biridir. Musiqqa rahbari bu ishga ijodiy yondashib to‘g‘ri tashkil qilgan bayram va bayram shaklidagi tadbirlar (o‘yin-kulgi soatlari, konsertlar, sayillar, sport bayramlari, nafosat soatlari, ko‘ngilochar o‘yinlar, bayram

ertaliklari) bolalami kichik yoshidan boshlab ma'naviy ozuqa olishga, tasawurlarini boyitishga xizmat qiladi.

Musiqqa rahbari zamon bilan hamnafas qadam tashlashi lozim. U zamonaviy texnik vositalardan foydalana olishi, ko'rgazmali qurollar tayyorlashi bilan birga DTS dasturiga muvofiq milliy musiqamiz, qadriyatlarimiz, cholg'u sozlarimiz tarixi, mumtoz kuylarimiz, o'zbek xalq musiqasining mahalliy uslublari — terma, lapar, yalla, alia singari asarlarini mukammal o'rganib, kichkintoylarning yoshidan kelib chiqqan holda tushuntiradigan, qiziqтира oladigan, olijanob, mehnatkash inson bo'lishi kerak. Shuningdek, uning yangi pedagogik texnologiyalarni musiqa mashg'ulotlariga tatbiq etib, zamon bilan hamnafas qadam tashlamog'i ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Bog'chalarda tarbiya topayotgan bolalarning estetik tarbiyasida musiqaning o'rni juda katta ahamiyatga ega. Musiqa o'z tabiatiga ko'ra estetik tarbiyaning asosidir. Musiqa va san'atning ijtimoiy hayotda tutgan beqiyos o'rni qadimlardan ma'lum. U inson dunyoga kelishi bilan ona allasidan boshlab, to umrining oxirigacha quvonchli va tashvishli kunlarida hamrox bo'ladi. Ayni bir paytda musiqa insonni tarbiyalaydi, yaxshilikka undaydi, ozod va obod hayot uchun yashashga o'rgatadi.

Gap musiqa san'ati haqida ketar ekan, uning inson his-tuyg'usiga, kayfiyatiga katta ta'sir etishi – insonga estetik sifatning qay darajada jamlanganligiga bog'liq bo'ladi.

Jon bolam, jonim bolam,

Ko'zi cho'lponim bolam, alla.

Uylarda o'chdi chiroq,

Yumgin ko'zing alla...

Shu ohang orqali millatning ma'naviyati va ruhiyati shakllanishi bilan birga asta-sekin bolada estetik his-tuyg'ular ham yuksalib boradi, ushbu qo'shiqni agar bog'cha bolalariga ham eshittiradigan bo'lsak, uyquga ketish oldidagi shirin entikishlari bilan birga noladagi sehrli ohangga tebranib, shu paytda o'z onajonlariga bo'lgan mehrlari ortadi. Onalarining ularga ana shu allani yana ko'p marta aytirish istagi paydo bo'ladi va allaga o'zlari bilamagan holda jo'r bo'ladilar...

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiya topayotgan bolalar o'rtasidagi estetik tarbiyani birgina musiqa o'qituvchisi hal eta olmaydi, buning uchun ota-ona ham javobgardir. Bog'chadan tashqari vaqtda farzandining nimalar bilan shug'ullanayotganligi, qanday musiqalarni tinglayotganligi, kimlarga yoki nimalarga taqlid qilayotganligiga e'tibor berish ularning vazifalaridir.

Agarda biz noto'g'ri musiqa o'rgatsak bizdan xafa bo'lishlari o'rinli, biroq uydagi muhitda yuqorida ta'kidlagan, xorij musiqalariga qiziqish kuchaysa, beo'xshov harakatlarni o'rganib borsa bizning harakatlarimiz zoe ketadi.

Xulosa: Bugungi kunda har bir maktabgacha ta'lim tashkiloti musiqa rahbarlarining vazifalari bola yoshlar orasidan eng iqtidorlilarini tanlab ularning san'atini ro'yobga chiqarish, shuning barobarida o'zlashtirishi bo'sh bolalar bilan alohida milliy mashg'ulotlar tashkil etishdan iborat bo'lishi zarur. Bolalarni ayniqsa milliy an'analar vositasida ma'naviy estetik tarbiyalash maqsadida o'tkazilgan tadbirlar bir qator omillarga e'tibor berishni talab etadi. Ularni quyidagicha guruhlash mumkin:

-Tarbiyalashga xos shakl, usul va vositalarning milliy xarakteri; bog‘chada o‘tadigan musiqiy tadbirlar jarayonida erkinlikka erishish, insonparvarlashtirish va mahoratga e‘tibor berish;

-O‘rganilayotgan kuy-qo‘shiqlarni taqqoslash orqali farqlash, xulosa chiqarish;

-O‘zlashtirishdagi turli qiyinchiliklarni bartaraf etishga intilish ijrochilik va musiqiy ijodini faolligi;

Bog‘cha yoshidagi bolalarda musiqiy layoqat va ularni aniqlash mezonlari bolalarning musiqiy asarlarini ongli idrok qilish layoqati, asarlardagi sur‘at va usul o‘zgarishlarini farqlash layoqati, sof kuylash va diqqat bilan tinglash layoqati, asarlarni tushuntirishdagi bahslarda faol etish, taxlil qilish va shaxsiy munosabat bildirish layoqati, musiqiy ong va tafakkur darajasini rivojlantirish orqali ham ularda estetik tarbiyani kamol toptirish mumkin. Samarali metodika va uzluksiz maktabgacha ta‘lim natijasida esa bu sifatlarni ham tez orada rivojlantirish mumkinligi tajribada isbotlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Namozova D.T., Nosirov D.T. Maktabgacha ta‘lim mussasalarida musiqiy ta‘lim metodlari (o‘quv uslubiy qo‘llanma) Qo‘qon 2006 y
2. Soipova D. Maktabgacha tarbiya mussasalarida musiqa o‘qitish metodikasi (o‘quv metodik qo‘llanma) Toshkent 2009 y
3. Musiqa o‘qitish metodikasi. Maktab repertuari / Darslik / B.S.Axmedov, B.B.Shokirxanov, E.M.Tajiboyev, J.D.Gaziyev, Sh.Z.Abduraimov. – Namangan: "Sunrise-pro" nashriyoti, 2026. – 360 b.
4. Sayfiddinovich, A. B. (2025). Dirijorlik fani haqida. *Research Focus*, 4(Special Issue 3), 222-233.
5. Ahmedov, B. S. (2026). Umumta‘lim maktablari musiqa darslarida musiqa tinglash jarayonining metodik asoslari. *Science and Education*, 182-187.
6. Axmedov, B. S. (2026). Xorijiy mamlakatlarda musiqa ta‘limi tizimi. *Science and Education*, 7(4), 294-299.
7. Akhmedov, B. (2026). THE ROLE OF MUSIC IN THE FORMATION OF PERSONALITY. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 72-76).
8. Akhmedov, B. (2026). TECHNICAL AND EXPRESSIVE ASPECTS OF THE CONDUCTING APPARATUS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 68-71).
9. Akhmedov, B. (2023). THE FIRST FORMATION PROCESSES OF UZBEK VOCAL PERFORMANCE. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 2(8), 126-128.